

УДК 338.242

СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ЕВОЛЮЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОРУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

І. Малий

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
УКРАЇНА, 03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1,
E-mail: ivanmal-kneu@ukr.net*

Обґрунтовано тезу про історико-логічний розвиток інформації як фактору прогресу суспільства, асиметрія та фальсифікація якої на сучасному етапі веде до поступового заперечення набутих людством цивілізаційних цінностей та організаційно-економічних форм співіснування.

Ключові слова: фактори виробництва, земля, праця, капітал, інформація, мережна економіка, інвестиції, асиметрія, локалізація, фальсифікація, стагнація, економічний розвиток

Цивілізаційний розвиток світу набуває нових рис, змінюються цінності в суспільстві, міняється навколишнє середовище, вичерпуються природні запаси енергетичних ресурсів та корисних копалин, зростає кількість населення на землі, швидкоплинними та короткочасними відбуваються зміни в різних сферах людської діяльності, що не може позначитись на якісних і кількісних показниках розвитку економіки, на еволюції її організаційно-економічних форм та засобах обміну благами та інформацією. Тобто відбувається еволюційна зміна парадигми суспільного буття в планетарному масштабі, поряд з яким одночасно і паралельно проходить поступова зміна цінностей та суспільних відносин в розвинених країнах та радикальна (революційна) трансформація економічної та інших сфер в постсоціалістичних країнах,

Поштовхом до радикальних змін у всіх сферах людської діяльності є на сучасному етапі інформація, її провідна роль в порівнянні з такими економічними факторами виробництва, як земля, робоча сила (праця), капітал та підприємництво [1]. На кожному історичному етапі розвитку сучасного суспільства роль провідного фактора виробництва виконувала земля (XVII ст. вчення фізіократів), праця (XVIII ст., трудова теорія вартості), капітал (XIX ст., марксизм та маржиналізм), організація – підприємництво (перша половина XX ст., А.Маршалл та Й.Шумпетер), держава (друга половина XX ст., кейнсіанство), інформація (XXI ст.).

Інформаційна революція та технології її доставки до споживача внесли радикальні зміни у систему взаємовідносин між людьми, фірмами, між різними рівнями ієрархічної структури управління, між споживачами та виробниками, між керівниками та підлеглими, а також революціонізували систему освіти, ствердження цінностей в суспільстві, виховання людини тощо. Одночасний доступ до інформації всіх осіб висунув потребу змін у відношеннях держави та громадянина, до

підвищення їх значимості та статусності в суспільстві, що ускладнило управління свідомістю людей з боку держави.

Рис. 1 Сучасна система факторів виробництва та доходів

Розширення масштабів економічної діяльності в територіальному, галузевому та функціональному аспектах веде до збільшення обсягів та ускладнення змісту інформації як складового елементу економічного розвитку. На думку Х. Д. Геншера, доступ до інформації, знань, засобів зв'язку та використання їх стали сьогодні «... четвертим фактором виробництва поряд із землею, капіталом та працею» [2; 4]. Якщо з 1800 року обсяг знань подвоювався щоп'ятдесят років, а з 1950 р. – щодесять років, то тепер він подвоюється щоп'ять років. Сфера інформації та знань стає «особливим видом виробництва», яке не визнає кордонів між країнами, галузями та фірмами, де «... відкриття входять у певний єдиний процес, що розвивається, в якому бере участь незчисленна кількість людей» [3; 121].

Інформація – це єдиний ресурс, яким можуть володіти одночасно всі суб'єкти глобальної економіки. Інтелектуальна нерівність була і є головною причиною виникнення суперечностей між людьми та країнами. Кількість неписьменних людей у світі постійно зростає і становить нині до 700 млн. осіб. Відсторонення від інформації такої великої кількості людей часто стає причиною соціального напруження в суспільстві. Для українського суспільства та його владних структур необхідно усвідомити об'єктивність цих процесів та їхню, не перебільшуючи, фатальність. Останнє означає, що, насправді, ми взагалі не маємо іншого вибору для України щодо моделі динамічного економічного розвитку ніж мобілізація наших можливостей для досягнення ефективного вписування української економіки у технологічну траєкторію еволюції людської цивілізації. Практична реалізація цього завдання потребує значних управлінських зусиль і першим кроком повинна стати об'єктивна економічна оцінка технологічного розвитку української економіки в контексті світової еволюції технологічних парадигм (укладів) з тим, щоб розробити і впровадити дієву інформаційно-інвестиційну політику.

Досягаючи межі економічного зростання, стара господарська система набуває стану, коли взаємодія технічної та економічної сфер започатковує утворення нової технологічної парадигми, яка знову революційно змінює всю виробничу систему. Старі соціальні та інституційні механізми, що пристосувалися до старої парадигми, не в змозі бути адекватними новій структурі інвестицій, ринковій поведінці тощо. Вони витискуються процесом дифузії елементів нової соціально-технологічної системи. Зміна парадигми зумовлює також радикальну зміну звичного типу інженерного та управлінського мислення відносно ефективної господарської практики.

Логіко-історичний факторний аналіз фундаментальних засад прогресу цивілізації дозволяє виокремити характерні ознаки та етапи суперечливої взаємодії ствердження інформації як фактору економічного розвитку (Рис.2). Перший – етап формування мови людини, (генетичного коду) носія інформації, звичаєвого пізнання природи, що охоплює період становлення традиційного суспільства. Інформації властива лише пізнавальна функція та функція упорядкування світосприйняття навколишнього середовища. На цьому етапі визначальними факторами життєзабезпечення людини виступили земля і праця.

Другий – перехід від традиційного до індустріального суспільства, інформація виконує окрім пізнавальної, ще аналітичну та творчу функцію, завдяки яким людині вдалось вдосконалити знаряддя праці, створити систему машин масового виробництва товарів. Обмін та засвоєння інформації (інженерної, біологічної тощо) на цьому етапі дозволяє радикально змінити культуру виробництва та продуктивність праці (промислова революція).

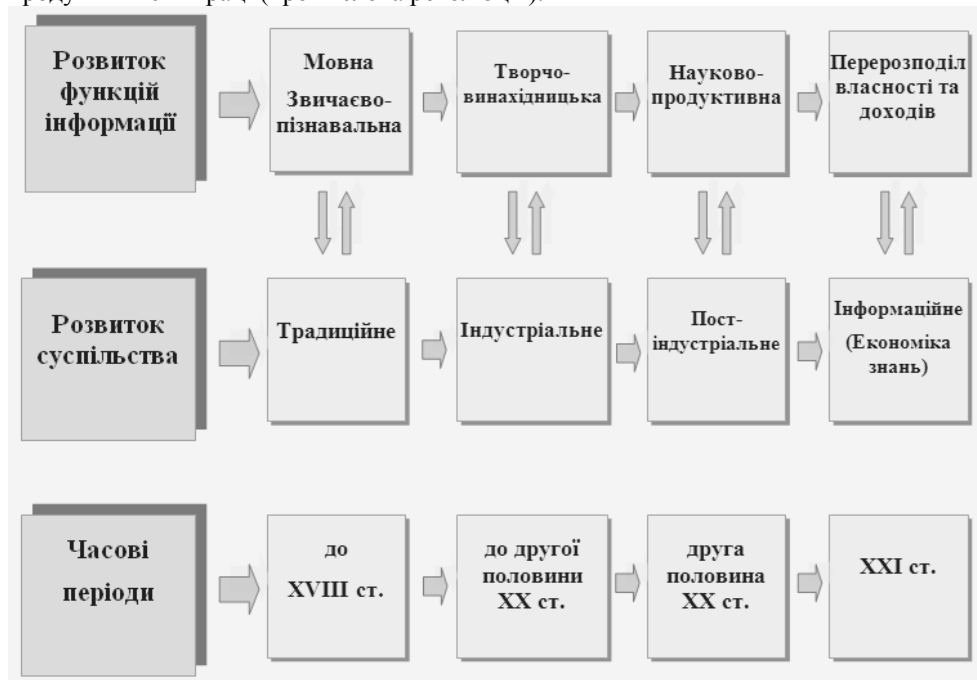

Рис.2 Етапи розвитку функцій інформації та форм суспільства

Третій етап – виокремлення наукової інформації в самостійну сферу діяльності, це етап перетворення науки в продуктивну силу суспільства й відображає період формування індустріального суспільства. Ствердження прав та свобод людини, деідеологізації інформації призвела до високих результатів фундаментальних та прикладних досліджень.

Завдяки науковим досягненням було нові джерела електроенергії (атомна енергетика), нові матеріали із нафтопродуктів. До характерних ознак цього періоду слід віднести систематизацію інформації, розвиток міждисциплінарних досліджень, експериментальність, розробка машинної обробки інформації тощо.

Четвертий – сучасне формування постіндустріального та інформаційного суспільства в країнах з різним розвитком економіки, різною економічною культурою та системами цінностей, що характеризується становленням мережної економіки, інноваційним збуренням економіки, інформаційною експансією та спекуляцією. В основу сучасної модернізації економіки та суспільства покладено примноження людського капіталу за рахунок опанування новими інформаційно-комунікативними технологіями. Організаційно-економічною формою цього є формування на сучасному етапі мережної економіки, яка радикальним чином видозмінює зміст управлінської діяльності та систему цінностей.

Для сучасного суспільства важливим чинником розвитку є принцип мережовості: вільний обіг інформації, що скасовує ієрархічні та бюрократичні засади процесу. Мережі впливають на позиції окремих дієвих осіб, організацій і інститутів в суспільствах і економіках. Нерівномірний вплив мережевої логіки виражається в тому, що окремі держави і регіони займають різні позиції в світовій економіці, неістотні або вузлові. На мікро рівні асиметрична логіка виражається в організаційній структурі різних позицій особистостей в залежності, наприклад, від ступеня освіти. Ті, що продукують знання, є відповідно значно важливіші за тих, хто його тільки переробляє і надсилає далі.

Тотальне об'єднання в мережі змусило деяких науковців схилитися до широко критикованого пізніше ствердження падіння національної держави, розвитку подальших парадигм відносин держави і мережі, навіть до Європейського Союзу як мережевої держави. Ймовірне падіння ієрархічної логіки висунуло питання подання бачення мережевого суспільства без центрів, з одного боку, і ієрархії влади – з іншого. На сьогодні державне управління, як свідчить досвід Нової Зеландії, Австралії та Сінгапуру, перебуває в стані постійного реформування. В розвинених країнах поступово здійснюється перехід від бюрократичної моделі державного управління (Public Administration) до менеджерської моделі (Public Management), а в окремих країнах запроваджуються елементи координаційної моделі (Public Governance).

В умовах постіндустріальної трансформації посилюється єдність економічних і соціальних функцій держави. Їх взаємне переплетіння приводить до виникнення якісно нової форми, в якій реалізуються їх взаємозв'язок і взаємозалежність. Такий підхід дозволяє говорити про якісну трансформацію функцій держави. Відбувається кардинальне ускладнення структури суб'єктів управління: на світовій арені разом з національними державами активно діють ТНК, міжнародні і регіональні економічні організації, інтеграційні об'єднання, неурядові організації, навколо яких формуються відносини, які суттєво змінюють становище національних держав. Оскільки держава є своєрідним колективним посередником, мережа із своєї істоти може вчинити державу зайвою, а разом з нею всіляку центральність, територіальність і навіть

матеріальність. Отже, під впливом мережі і децентралізації співпраця громадян і держави визначається як все більш демократична, а самоуправління, громадянське суспільство і суспільство інформаційне все частіше поєднуються і виступають разом.

Ще однією обставиною, що вносить корективи в дихотомію мережевості та ієрархії, є активний розвиток великих глобальних корпорацій, які, з одного боку, мають великі переваги в ефективності перед невеликими підприємствами в глобальному середовищі, а з другого – починають впливати, а іноді навіть диктувати свою волю урядам держав, тим самим еволюційно підривають філософію тисячолітнього існування найбільш стійкої та поширеної форми ієрархії в формі державного управління. П.Дракер вважає, що корпорації XXI століття будуть флотилією, що складається з виробничих модулів, кожний з яких включає або стадію виробничого процесу або споріднені операції [4]. Така організація вимагає формування нової системи комунікацій і інформації, що під силу мережевим структурам.

Сьогодні в літературі вчені починають ставити питання про недієздатність держави, її можливого банкрутства, фіаско. Недієздатні держави є загрозою не тільки для сусідніх країн і регіонів, але і для навколишнього середовища, оскільки існує сильна кореляція між стабільністю держави і стійкістю екологічної системи на її території. Американський учений, лінгвіст і політолог Ноам Хомські підсумував характерні риси недієздатної держави таким чином. По-перше, це нездатність або небажання держави захистити своїх громадян від насильства, а то і від загибелі. По-друге, схильність влади вважати себе вищою за закон – як національний, так і міжнародний. І, по-третє, така держава страждає від серйозного «дефіциту демократії, що позбавляє формально діючі демократичні інститути реального змісту» [6].

Мережеве суспільство характеризується не тільки високими технологіями, надзвичайною роллю інформації та знаннями, чи трансформованою новою економікою глобального капіталізму. Його характеризують нові особливі форми суспільної структури. Поняття мережі при цьому забезпечує цим структурам і багатьом суспільним процесам необхідне навіл метафоричне значення.

Мережі впливають на позиції окремих дієвих осіб, організацій і інститутів в суспільствах і економіках. Нерівномірний вплив мережевої логіки виражається в тому, що окремі держави і регіони займають різні позиції в світовій економіці, неістотні або вузлові. На рівні мікро асиметрична логіка виражається в організаційній структурі різних позицій особистостей в залежності, наприклад, від ступеня освіти. Ті, що продукують і посідають знання, є відповідно значно важливіші за тих, хто його тільки переробляє і надсилає далі.

Інноваційна та інформаційна революції привнесли у взаємовідносини людини та навколишнього середовища імпульс нових змін, які ієрархічна система функціонування економіки та суспільства в цілому неспроможна сприйняти. Виникла потреба пошуку та ствердження нових організаційно-економічних структур, спроможних вирішити сукупність економічних, соціальних та екологічних проблем, що виникли в результаті глобалізації економіки та трансформації суспільства в постсоціалістичних країнах. Слід також враховувати, що останнім часом на нашій планеті відбувається так звана «інформаційна війна», яка має просто таки вибуховий характер. За висновками ряду відомих у світі аналітичних центрів (того ж RAND) і соціологів (зокрема, М.Кастельса), завдяки їй у соціальній і економічній структурі людства сьогодні йдуть дуже масштабні революційні зміни. Очевидно, що вони призведуть і до якісних структурно-функціональних змін у галузях економіки та

державного управління. Адже сьогодні, у нових історичних умовах, суспільству об'єктивно стає непотрібною та величезна, громіздка і неефективна “державна машина”, котра існує, наприклад, в США, Німеччині, Росії чи Україні.

В умовах гострого дефіциту природних та енергетичних ресурсів держави та фірми активно використовують політику дезінформації суспільства та конкурентів, що перетворило власне інформацію в фактор руйнації людських цінностей, до самозаперечення подальшого прогресу. Суб'єктивізація ухвалення рішень як державою, так і фірмами, обумовлена нерівномірністю розподілу інформації між гравцями на ринку (асиметрія інформації) і є результатом спеціально організованих заходів із дезінформації суспільства щодо реального економічного стану акціонерних компаній, окремих фірм чи навіть національних економік (держав). Вихід на орбіту наукових досліджень психологічного чинника відкрив шлях до становлення поведінкової макроекономіки, яка включає широкі дослідження психологічних і соціальних явищ на мікроекономічному рівні. Усвідомлене дозування інформації, призначеної загалом чи окремим групам, дозволяє маніпулювати поведінкою людей, ухваленням ними рішень, а тим самим, уже підсвідомо започатковується спекулятивний характер економічної діяльності. Наочну форму такого явища сьогодні маємо у фінансовому секторі (фінансові бульбашки). Використання бізнес-групами наукового економічного потенціалу, справжніх і псевдонаукових ідей для розв'язання своїх локальних меркантильних завдань, завдає шкоди самій економічній науці, яка поступово починає втрачати об'єктивність і перетворюватися на інструмент меркантильних відносин.

Сучасний період характеризується безпрецедентним зростанням впливу науки і технологій на соціально-економічний розвиток усіх країн. Найбільш помітне у цих процесах посіли технології інформаційної революції, яка обумовила сприйняття постіндустріального суспільства як інформаційного. Нові технології докорінно і швидко змінили структуру світової економіки, що обумовила нові глобальні геополітичні проблеми.

Інформаційна революція і формування мережевих структур є сьогодні вирішальними чинниками, що визначають нові параметри структурних зрушень суспільства у планетарному масштабі, видозмінюючи таким чином співвідношення елементів державної організаційної ієрархії та підвищуючи значущість горизонтальних соціально-господарських взаємовідносин для досягнення конкурентоспроможності та стабільності. Перетворення інформації в суспільне благо сприяло поглибленню органічної взаємозалежності та взаємообумовленості розвитку всіх сфер людської діяльності (економічної, соціальної, політичної, гуманітарної тощо), що висуває необхідність використання в методології дослідження принципів екуменічного підходу та верифікації [5].

Висновок: використання тотальної дезінформації в глобальному масштабі як інструменту боротьби за обмежені ресурси, ринки та за виживання населення призвели до руйнації довіри населення до фінансових, державних та міжнародних інститутів, започаткувавши таким чином процес перетворення інформації з фактору економічного розвитку в чинник деградації суспільства.

1. Малий І. Й. Теорія розподілу суспільного продукту. Монографія / І.Й.Малий. – К. КНЕУ, 2000. – 248 с.
2. Heidelberg Club. (Hrsg.). Globalisierung. – Stuttgart, 1997. – S. 4.

3. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М., 1994. – 356 с.
4. Дракер П. Создание новой теории производства / П. Дракер // Проблемы теории и практики управления. – 1991. – № 1.
5. Малий І.Й. Держава і ринок: філософія взаємодії: Монографія / І. Й. Малий, М. І. Діба, М. К. Галабурда. – К., 2005. – 358 с.
6. Рейтинг недееспособных государств мира 2009 года — Failed States Index 2009 [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/state/2009/06/24/2045>

CONTRADICTIONARIES OF INFORMATION'S EVOLUTION AS FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT

I. Malyi

*SHEE «Vadum Hetman Kyiv National Economics and University» of Kyiv,
Prospect Peremogu, 54/1, UA-03680, Ukraine*

The author substantiates the thesis on historical and logical development of information as a factor of social progress, asymmetry and falsification of which currently leads to a gradual denial of mankind civilization values acquired, organizational and economic forms of coexistence

Keywords: production factors, land, labor, capital, information, network economics, investment, asymmetry, localization, falsification, stagnation, economic development

ПРОТИВОРЕЧИВОСТЬ ЭВОЛЮЦИИ ИНФОРМАЦИИ КАК ФАКТОРА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

И. Малий

*ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»,
УКРАИНА, 03680, г. Киев, просп. Победы, 54/1*

Обоснован тезис про историко-логическое развитие информации как фактора прогресса общества, асимметрия и фальсификация которой на современном этапе приводит к постепенному отрицанию приобретенных человечеством цивилизационных ценностей и организационно-экономических форм общения

Ключевые слова: факторы производства, земля, труд, капитал, информация, сетевая экономика, инвестиции, асимметрия, локализация, фальсификация, стагнация, экономическое развитие